

ΟΔΟΝΤΙΚΗ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ

**Μισός αιώνας Ελληνικής Βιβλιογραφίας
(1900-1950)**

Γεώργιος Βουγιουκλάκης

* Από τον Τιμητικό Τόμο του
Καθηγητού Ζαχ.Μαντζαβίνου,
Αθήνα 2003

Η Ελληνική Οδοντιατρική, τουλάχιστον αν μπορούμε να της αποδώσουμε τον όρο «Σύγχρονη» με την έννοια της καθιέρωσής της ως αυτόνομου επιστημονικού κλάδου, έχει διανύσει μια πορεία ενός περίπου αιώνα. Στη χρονική αυτή περίοδο πολλά έχουν συμβεί που καθόρισαν την πορεία της μέχρι σήμερα. Αυτό που νομίζουμε ότι έχει παίξει καθοριστικό ρόλο στην πορεία αυτή, αλλά και περιγράφει διαχρονικά αυτή την πορεία, είναι η Ελληνική βιβλιογραφία, δηλαδή οι γραπτές εκείνες πηγές που μπορούσε να ανατρέξει ο φοιτητής της οδοντιατρικής, αλλά και ο επαγγελματίας οδοντίατρος προκειμένου να διευρύνει τις γνώσεις του μια και όπως είναι γνωστό, η γνώση είναι αναπόσπαστο στοιχείο της επιστήμης. Οι πηγές αυτές αφορούν δύο κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τα αυτόνομα οδοντιατρικά βιβλία, ενώ η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τα οδοντιατρικά επιστημονικά περιοδικά.

Για αρκετά χρόνια και κυρίως τον 19^ο αιώνα, το αντικείμενο της Οδοντικής Χειρουργικής κάλυπτε σχεδόν όλο το φάσμα της «καθημερινής κλινικής οδοντιατρικής» ενώ στην πορεία του χρόνου με την αλματώδη αύξηση των γνώσεων και εξέλιξη των τεχνολογιών περιορίστηκε αρκετά. Έτσι θα περιορισθούμε στην βιβλιογραφία που αφορά στην Οδοντική Χειρουργική με το σημερινό της περιεχόμενο.

Βιβλία

Η σύγχρονη βιβλιογραφία σχετικά με την οδοντιατρική ξεκινά από αναφορές στα ιατρικά συγγράμματα του τέλους του 19^{ου} αιώνα, τα οποία αποτελούσαν τα διδακτικά βιβλία των φοιτητών της ιατρικής. Οι αναφορές αυτές είναι περιορισμένες και αφορούν κυρίως την παθολογία των δοντιών και των άλλων ιστών της στοματικής κοιλότητας με πολύ περιορισμένες πληροφορίες για τη θεραπευτική τους.

Το πρώτο αμιγές οδοντιατρικό βιβλίο είναι η «Οδοντοϊατρική» του Δ. Καρακατσάνη που κυκλοφόρησε το 1894, δύο μόλις χρόνια μετά από την ίδρυση από τον ίδιο, της Οδοντιατρικής Σχολής, που λειτούργησε μέχρι το 1912. Στο ανάτυπο της Οδοντοϊατρικής που έχουμε στη διάθεσή μας, περιλαμβάνεται μόνο το μέρος που αφορά στη γενική ανατομία, με μεγαλύτερη όμως έμφαση στην ανατομία της κεφαλής. Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην ιστολογία των δοντιών, καθώς επίσης και στη μορφολογία τους. Πιθανώς τα υπόλοιπα κεφάλαια του βιβλίου αν και αναφέρονται στον πρόλογο από τον συγγραφέα, δεν εξεδόθησαν ποτέ, ενώ κάποιο κεφάλαιο περιελάμβανε την «Χειρουργική, ήτοι εξαγωγή και ενσφραγίσεις οδόντων».

Αξιζει να σημειωθεί ότι το Νοέμβριο του 1894 ο Δ. Καρακατσάνης κυκλοφόρησε το πρώτο οδοντιατρικό περιοδικό την «Οδοντοϊατρική Πρόοδο Αθηνών», όπου περιλαμβάνει εργασία του W.C. Speakman που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό “The Dental Cosmos” και αναφέρεται στην «Ανάπλαση τερηδοσιμένων οδόντων ή τεθραυσμένων συνεπεία πτώσεως διά τεμαχίων πορσελάνης». Ο Καρακατσάνης αναφέρει ότι η τεχνική αυτή εφαρμόζετο από τον ίδιο προ πολλού και μάλιστα παρουσιάζει ένα περιστατικό ασθενούς που προσήλθε στην Οδοντιατρική Σχολή με κάταγμα προσθίου δοντιού και του έγινε η «ανάπλαση διά τεμαχίου τεχνητού οδόντος».

Το 1901 ο Α. Καλλιβωκάς εξέδωσε βιβλίο με τίτλο «Εγκόλπιον Οδοντοϊατρικής» που ουσιαστικά ήταν μετάφραση του αντίστοιχου βιβλίου του Γάλλου Α. Preterre.

Στο βιβλίο αυτό γίνεται εκτενής αναφορά στην τερηδόνα των δοντιών και συγκεκριμένα στις θεωρίες που αφορούν την παθογένεια της νόσου, την εξέλιξη και συμπτωματολογία της, τις επιλοκές, τη διάγνωση και τη θεραπεία. Στη θεραπεία της τερηδόνας αναφέρονται σαν εμφρακτικά υλικά ο χρυσός, σε μορφή φύλλων, διάφορα αμαλγάματα αργύρου και για τα πρόσθια δόντια διάφορες κονιές όπως η «πάστα Sorel» που περιέχει χλωριούχο ψευδάργυρο και οξείδιο του ψευδαργύρου.

Αξιζει να επισημάνουμε την αναφορά στο τέλος του βιβλίου ότι «Πας φυσικός οδούς, έστω και πεφραγμένος, είναι προτιμότερος του τεχνητού».

Το 1905 ο Θ. Μποσινάκης κυκλοφόρησε βιβλίο με τίτλο «Οδοντιατρικός Άτλας ή Μέθοδοι και Νεωτερισμοί επί της Οδοντοϊατρικής Τέχνης». Στις 241 περίπου σελίδες του βιβλίου περιλαμβάνονται συνοπτικά όλες οι μέχρι τότε γνώσεις και κλινικές τεχνικές απαραίτητες στον κλινικό οδοντίατρο που αφορούν στην Οδοντική Χειρουργική, Προσθετολογία και Ενδοδοντία, ενώ γίνεται και ειδική αναφορά στη γενική νάρκωση.

Σε ό,τι αφορά την Οδοντική Χειρουργική γίνεται εκτενέστατη αναφορά των χρυσεμφράξεων με λεπτομερειακή περιγραφή της τεχνικής με χαρακτηριστικά παραδείγματα, μάλιστα εμφράξεων από κράμα χρυσοού -κασσίτερου.

Σε άλλο κεφάλαιο αναφέρετο η «σφράγισις εξ υέλου» που ουσιαστικά πρόκειται για ένθετα πορσελάνης, όπως και η έμφραξη με κονία.

Στο μνημειώδες έργο «Οδοντοϊατρική» του Σωτ. Παπαζαφειρόπουλου, που εκδόθηκε το 1923 και τοπώθηκε στη Λειψία, μέσα στις 1020 σελίδες του περιλαμβάνονται όλες οι γνώσεις της οδοντιατρικής εκείνης της εποχής. Πέρα από το περιεχόμενο αυτό καθ’ αυτό, πρέπει να επισημάνουμε την πλουσιότητα εικονογράφηση που

περιλαμβάνει 900 φωτογραφίες και 28 πίνακες με μεγάλο αριθμό αντίστοιχα έγχρωμων φωτογραφιών. Το βιβλίο χωρίζεται σε δέκα μέρη όπου το τέταρτο μέρος περιλαμβάνει τη νοσολογία, χειρουργική και θεραπευτική των παθήσεων των οδόντων. Στο κεφάλαιο των ανωμαλιών, συμπεριλαμβάνονται ανωμαλίες των δοντιών αλλά και των γνάθων, τα οδοντικά αποθέματα (τρυγία), επίκτητες απώλειες των σκληρών οδοντικών ιστών και η τερηδόνα. Ειδικά στην ενότητα της τερηδόνας αναφέρονται οι διάφορες θεωρίες της αιτιοπαθογένειάς της με έμφαση στη θεωρία του Miller όπου *«τα φαινόμενα της τερηδόνας δύνανται να προξενηθώσιν από μέγαν αριθμόν μικροοργανισμών ζώντων μεταξύ και επί των οδόντων, συνεργούσης και της ενδοστοματικής παραγωγής διαφόρων οξέων»*. Άξια λόγου είναι η κριτική προσέγγιση του ίδιου του συγγραφέα σε ό,τι αφορά την αιτιοπαθογένεια της νόσου. Το επόμενο κεφάλαιο αφορά τις επεμβάσεις για την αντιμετώπιση της τερηδόνας και συγκεκριμένα τη *«ρίνιση των δοντιών»* και την *«καυτηρίαση διά νιτρικού αργύρου»*. Σε ό,τι αφορά τις εμφράξεις των δοντιών, αναφέρεται στα εμφρακτικά υλικά που περιλαμβάνουν το κράμα χρυσού και κασσίτερου, τα αμαλγάματα, την κονία φωσφορικού ψευδαργύρου, το συνδυασμό αμαλγάματος-κονίας, το σμάλτο και τέλος τη γουταπέρκα. Στη συνέχεια αναφέρεται στο τεχνικό μέρος των εμφράξεων και συγκεκριμένα στην εξέταση των δοντιών, στον διαχωρισμό των παρακείμενων δοντιών, στην αποξήρανση των κοιλοτήτων με έμφαση στη χρήση του απομονωτήρα (*φραγμού*), στην προπαρασκευή της κοιλότητας που περιλαμβάνει σμίλες, ανασκαφείς (κοχλιάρια) και τα ξυστήρια (φρέζες). Κατόπιν κάνει ειδική μνεία στους επανορθωτές (τεχνητά τοιχώματα) και προχωράει στην έμφραξη των κοιλοτήτων με μη συνεκτικό χρυσό, με συνεκτικό χρυσό, με αμάλαμα, με κονία, με σμάλτο (πρώιμα ένθετα πορσελάνης) και τέλος με γουταπέρκα.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε τη μικρή έκταση που καταλαμβάνει η Οδοντική Χειρουργική, σε σχέση με την Προσθητική. Αυτό βέβαια οφείλεται στο ότι οι τεκμηριωμένες γνώσεις, τεχνικές και υλικά συντηρητικών αποκαταστάσεων εκείνης της εποχής βρίσκονται ακόμη σε πολύ πρώιμο στάδιο σε αντίθεση με την αντιμετώπιση του προβλήματος της τερηδόνας με ριζικές μεθόδους, δηλαδή την εξαγωγή και την προσθητική κατόπιν αποκατάσταση.

Στην εισαγωγή του βιβλίου του ο συγγραφέας αναφέρεται στις βιβλιογραφικές πηγές που είναι αποκλειστικά γαλλικής και γερμανικής προέλευσης.

Το 1927 ο Γ. Καλούδης δημοσίευσε βιβλίο μικρού μεγέθους με τίτλο *«Οδοντιατρική και Στοματολογία»*. Αν και δεν περιλαμβάνει τίποτε που να αναφέρεται στις τεχνικές αποκατάστασης της Οδοντικής Χειρουργικής, εντούτοις γίνεται εκτεταμένη αναφορά

στις δυσπλασίες των δοντιών, στην τερηδόνα και στην παθολογία του πολφού. Αξίζει να τονίσουμε την έμφαση που δίνεται στη στοματική υγιεινή. Οι βιβλιογραφικές πηγές του βιβλίου είναι κύρια από τη γαλλική και γερμανική βιβλιογραφία χωρίς όμως να απουσιάζει και το σύγγραμμα του G.V. Black "Operative Dentistry".

Περιοδικά

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένα, το πρώτο οδοντιατρικό περιοδικό κυκλοφόρησε ήταν από τον Δ. Καρακατσάνη το 1894 με την ονομασία «*Οδοντοϊατρική Πρόοδος Αθηνών*». Είναι άγνωστο αν το περιοδικό κυκλοφόρησε σε τεύχη και σε πόσα γιατί το μοναδικό τεύχος που είχαμε στη διάθεσή μας ήταν ενσωματωμένο στο βιβλίο του «*Οδοντοϊατρική*».

Σταθμό στον επιστημονικό οδοντιατρικό τύπο αποτέλεσε η έκδοση το 1924 από τον καθηγητή Ν. Παπαντωνόπουλο σε συνεργασία με τους φοιτητές της Οδοντιατρικής της «Οδοντιατρικής Επιθεώρησης» που η έκδοσή της συνεχίστηκε μέχρι το 1940.

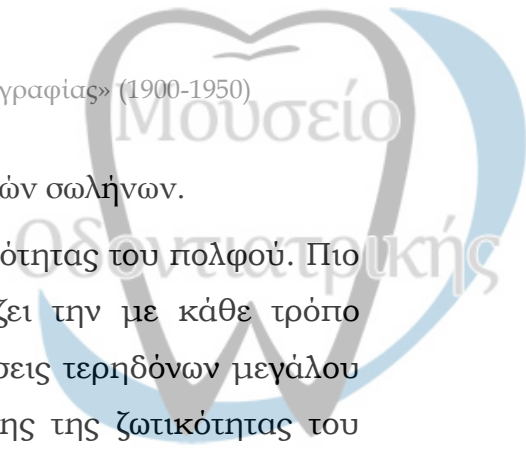
Το 1932 ο Θ. Καλοκασίδης εξέδωσε το περιοδικό «Οδοντιατρική Πρόοδος» που η έκδοσή του διεκόπη πολύ σύντομα και επανεξεδόθη σποραδικά στη χρονική περίοδο 1940-1947.

Το 1933 επίσης ο Θ. Καλοκασίδης εξέδωσε την «Οδοντιατρική Έρευνα».

Το 1937 ιδρύθηκε η «Στοματολογική Εταιρεία της Ελλάδος», που είναι και η παλαιότερη «εν ζωή» επιστημονική οδοντιατρική εταιρεία της χώρας μας και τον επόμενο χρόνο εξέδωσε το περιοδικό «Στοματολογία» που εκδίδεται μέχρι σήμερα.

Τέλος, το 1946 ιδρύθηκε η Εταιρεία Οδοντοστοματολογικής Ερεύνης, η δεύτερη «εν ζωή» μέχρι σήμερα εταιρεία του χώρου μας, ενώ τον επόμενο χρόνο εκδίδει το δεύτερο παλαιότερο οδοντιατρικό περιοδικό, που συνεχίζει και σήμερα, η «Οδοντοστοματολογική Πρόοδος».

Στην 1^η Δημόσια Συνεδρία της Ελληνικής Οδοντοστοματολογικής Εταιρείας που έγινε την 1^η Δεκεμβρίου 1926 και τα πρακτικά δημοσιεύθηκαν στο τεύχος του Νοεμβρίου 1926 της Οδοντιατρικής Επιθεώρησης, ο Ν. Παπαντωνόπουλος, ανακοίνωσε εργασία που αφορούσε «*Τα τρία ζωτικά προβλήματα εν τη οδοντιατρική*».

Το πρώτο πρόβλημα αφορούσε την έμφραξη ή όχι των ριζικών σωλήνων.

Το δεύτερο πρόβλημα αφορούσε τη διατήρηση της ζωτικότητας του πολφού. Πιο συγκεκριμένα με σαφήνεια ο Παπαντωνόπουλος τονίζει την με κάθε τρόπο διατήρηση της ζωτικότητας του πολφού σε αποκαταστάσεις τερηδόνων μεγάλου βάθους. Παράλληλα, τονίζει τη σημασία της διατήρησης της ζωτικότητας του πολφού σε δόντια που θα τροχισθούν για να δεχθούν ακίνητες προσθετικές εργασίες. Η μέθοδος που προτείνει στην περίπτωση της βαθιάς τερηδόνας συνιστάται στην τήρηση απόλυτης ασηψίας, στην τοποθέτηση στην κοιλότητα αντισηπτικού επιχρίσματος, την προσωρινή της έμφραξη με υλικό, όπως η κονία χαλκού, που δεν είναι ερεθιστική για τον πολφό και τη μόνιμη έμφραξη του δοντιού, εάν η επέμβαση δεν έχει συμπτώματα, μετά από περίπου έξι μήνες.

Σε ανακοίνωση του Αντ. Μπλέη στη Δημόσια Συνεδρία της Ελληνικής Οδοντιατρικής Εταιρείας στις 9 Φεβρουαρίου 1927, που δημοσιεύθηκε στην Οδοντιατρική Επιθεώρηση τον Απρίλιο 1927 με θέμα «Κλινικά αποτελέσματα της περιοδικής προληπτικής θεραπείας», τονίζεται η σημασία αλλά και αποτελεσματικότητα της υγιεινής του στόματος στην πρόληψη της τερηδόνας, καθώς επίσης των νόσων του περιοδοντίου. Επισημαίνει επίσης τη σημασία των προγραμματισμένων επισκέψεων στον οδοντίατρο για προληπτικούς λόγους και για παιδιά αλλά και για ενήλικες.

Σε ανακοίνωση του Π. Πανταζή στη Δημόσια Συνεδρία της Ελληνικής Οδοντιατρικής Εταιρείας στις 8 Ιουνίου 1927 που δημοσιεύθηκε στην Οδοντιατρική Επιθεώρηση του Σεπτεμβρίου 1927 με θέμα «Ορισμός της νοσολογικής σταδιοδρομίας του οδόντος», αναφέρεται στην ορολογία της τερηδόνας και των παθήσεων του περιοδοντίου από παθολογοανατομικής και κλινικής απόψεως.

Για πρώτη φορά ανατρέπεται η μέχρι τότε και στην Ελληνική βιβλιογραφία ταξινόμηση της τερηδόνας σε πρώτου, δεύτερου, τρίτου και τέταρτου βαθμού που είχε καθορισθεί από τον Γάλλο Magitot το 1867 και προτείνει τους όρους «αδαμαντινίτις», «οδοντινίτις», με δύο διαβαθμίσεις «επιπολής» και «κατά βάθος», την «απλή πολφίτιδα» τη «λοιμώδη πολφίτιδα» και τη «γαγγραινώδη πολφίτιδα». Βέβαια οι τρεις τελευταίες διαβαθμίσεις αφορούν πλέον στην παθολογία του πολφού.

Στο ίδιο αυτό τεύχος της Ο.Ε. αναφέρονται τα ευρήματα του Γερμανού χημικού Stock που αφορούν στην πιθανότητα δηλητηριάσεων από τη χρήση οδοντιατρικού αμαλγάματος.

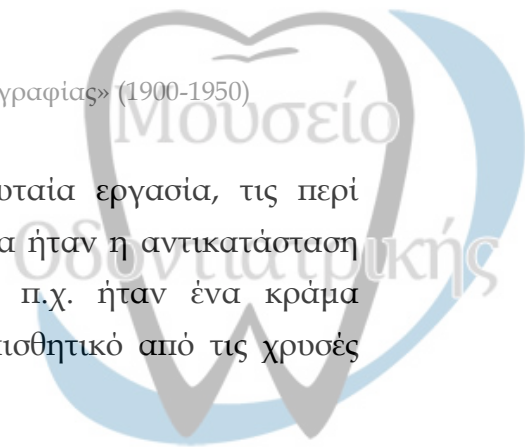
Στη Δημόσια Συνεδρία της ίδιας εταιρείας στις 12 Οκτωβρίου 1927 που τα πρακτικά της δημοσιεύθηκαν στην Οδοντιατρική Επιθεώρηση τον Οκτώβριο 1927, ο Ν. Παπαντωνόπουλος αναφέρθηκε στο *«πρόβλημα της ασηψίας στο στόμα με κλινικές επιδείξεις»* όπου μετά από την εκτενή αναφορά στη σημασία της ασηψίας κατά τη διάρκεια από τις πλέον απλές επεμβάσεις στα δόντια μέχρι και την ενδοδοντική θεραπεία, έκανε κλινική επίδειξη της χρήσης του ελαστικού απομονωτήρα σε έναν από τους παριστάμενους.

Στο τεύχος 11 του Νοεμβρίου 1927 της Οδοντιατρικής Επιθεώρησης δημοσιεύεται μετάφραση της ανακοίνωσης του E.S. Best που έγινε στο Διεθνές Συνέδριο της Φιλαδέλφειας των Η.Π.Α. τον Αύγουστο του 1926 και αναφέρεται στη *«Σχέση της βαθείας τερηδόνας της οδοντίνης προς την κατάσταση του πολφού»*. Νομίζω ότι είναι η πρώτη φορά και που στην Ελληνική Οδοντιατρική Βιβλιογραφία δημοσιεύεται μια κλινική μελέτη, έστω και αλλοδαπού συναδέλφου, που ευρήματα της έχουν τόσο μεγάλη σημασία στην πορεία της Οδοντικής Χειρουργικής. Συγκεκριμένα, ο Best συνιστά ένθερμα τη συντηρητική αντιμετώπιση του πολφού σε βαθιές τερηδόνες ή και τερηδόνες με αποκάλυψη προτείνοντας την προσωρινή έμφραξη δοντιού με κονία αφού έχει τοποθετηθεί στο βάθος της κοιλότητας, κονία οξειδίου του ψευδαργύρου και ευγενόλης.

Από το σημείο αυτό, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι στην Οδοντιατρική Επιθεώρηση αρχίζουν να εμφανίζονται όλο και συχνότερα εργασίες ξένων συναδέλφων σε ελεύθερη μετάφραση. Ίσως πλέον έγινε συνείδηση η σημασία της οδοντιατρικής έρευνας, κάτι που ακόμα ήταν αδύνατο για τον Ελληνικό οδοντιατρικό κόσμο εκείνη την εποχή.

Έτσι, δημοσιεύονται μεταφράσεις δημοσιευμένων στη Διεθνή Βιβλιογραφία εργασιών που αφορούν στις θεωρίες της τερηδόνας, στο αμάλαμα, στον συγκολλητικό χρυσό, κ.ά.

Ο Σ. Μανουηλίδης στο τεύχος του Δεκεμβρίου 1927 της Οδοντιατρικής Επιθεώρησης δημοσίευσε εργασία σχετικά με την τεχνική χύτευσης των χρυσών ενθέτων εμφράξεων, ενώ στο τεύχος του Απριλίου του 1929 δημοσιεύθηκε ομιλία του που αφορούσε την κατασκευή ενθέτων από κράμα χαμηλής τήξεως.

Άξιο λόγου είναι να επισημάνουμε σ' αυτήν την τελευταία εργασία, τις αισθητικές, απόψεις της εποχής εκείνης όπου το πρόβλημα ήταν η αντικατάσταση του χρυσού από μέταλλο με χρώμα μεταλλικό, όπως π.χ. ήταν ένα κράμα κασσιτέρου-χρυσού-αργύρου, προκειμένου να είναι πιο αισθητικό από τις χρυσές ένθετες εμφράξεις.

Από τις μεταφράσεις ξένων εργασιών στο παραπάνω τεύχος της Οδοντιατρικής Επιθεώρησης δημοσιεύεται περίληψη από το περιοδικό Dental Record, Ιανουάριος 1929, που αναφέρεται στα «Αίτια ερεθισμού του πολφού» με έμφαση στην ανάπτυξη θερμότητας κατά το τρόχισμα, την άσκηση πίεσης κατά την τοποθέτηση ενθέτων αποκαταστάσεων, τη μη τήρηση στεγνού πεδίου εργασίας και επαφή της οδοντίνης με το σάλιο και τονίζεται η συντηρητική και ελάχιστη αποκοπή οδοντίνης.

Στο τεύχος του Νοεμβρίου 1929 δημοσιεύεται εργασία του Π. Βανικιώτη «Περί τερηδόνας» που είναι εργασία επί πτυχίω φοιτητού του Οδοντιατρικού Σχολείου, μια και οι επί πτυχίω φοιτητές υποχρεώθηκαν όλοι «να υποβάωσιν επί πτυχίω πραγματείαν τινά της επιλογής αυτών».

Στο τεύχος της Οδοντιατρικής Επιθεώρησης του Απριλίου 1930 ο Ο. Λουρίδης δημοσιεύει εργασία με τίτλο «Η προληπτική οδοντιατρική, η οδοντιατρική του μέλλοντος» όπου αφού τονίζεται η γενικότερη σημασία της πρόληψης στην ιατρική και οδοντιατρική, γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην πρόληψη της τερηδόνας, στη σημασία της έγκαιρης διάγνωσης καθώς επίσης και αποκατάστασης της βλάβης. Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι η έμφαση που δίνεται και ο προσδιορισμός στην πραγματοποίηση «στεγανής έμφραξης» που ο συγγραφέας εννοεί μια «υδατοστεγή και αεροστεγή» έμφραξη, προκειμένου να εμποδιστεί διείσδυση μικροβίων και επανατερηδονισμός.

Στο τεύχος του Μαΐου 1930 στην Οδοντιατρική Επιθεώρηση δημοσιεύεται εργασία του Σ. Κοντοκόλια που αφορά στα μόνιμα εμφρακτικά υλικά όπου περιγράφονται οι ιδιότητες που θα πρέπει να διαθέτει ένα εμφρακτικό υλικό και ειδικότερα (α) να είναι σε πλαστική ή σκληρή μορφή όπως π.χ. τα ένθετα από χρυσό και να μην υφίσταται συστολή και διαστολή γιατί στην πρώτη περίπτωση θα σχηματίζεται μεταξύ υλικού και τοιχωμάτων της κοιλότητας κενός χώρος με αποτέλεσμα την κατακράτηση τροφών και ανάπτυξη μικροβίων, ενώ στη δεύτερη περίπτωση η υπέρμετρη διαστολή θα έχει σαν αποτέλεσμα το κάταγμα του δοντιού, (β) να εφαρμόζει πλήρως με τα τοιχώματα της κοιλότητας, (γ) να μη διαλύεται, (δ) να αντέχει στις πιέσεις της μάσησης, (ε) να είναι εύκολη η κατεργασία του και (στ) το χρώμα του να προσομοιάζει με αυτό του δοντιού.

Έτσι, ο συγγραφέας αφού τονίζει ότι τα μέχρι τότε χρησιμοποιούμενα εμφρακτικά υλικά δεν διαθέτουν όλες αυτές τις ιδιότητες προτείνει τη χρήση κυρίως του χρυσού και των αμαλγαμάτων αργύρου και κασιτέρου που πληρούν τις περισσότερες.

Σε ό,τι αφορά τις κονίες, αφού τονίζει τα βασικά τους μειονεκτήματα, κύρια τη διαλυτότητά τους και τη μικρή τους μηχανική αντοχή, αναφέρει ότι η χρήση τους για εμφράξεις μονίμων δοντιών είναι περιορισμένη σε αντίθεση με την ευρύτατη χρήση τους σε εμφράξεις νεογιλών δοντιών. Στις κονίες αναφέρονται οι κονίες οξυχλωριούχου ψευδαργύρου, οξυφωσφορικού ψευδαργύρου, οξυφωσφορικού χαλκού και τέλος γίνεται ειδική αναφορά στη συνθετική πορσελάνη (πυριτική κονία) που χρησιμοποιείται ευρύτατα στις εμφράξεις προσθίων δοντιών.

Στο ίδιο τεύχος της Οδοντιατρικής Επιθεώρησης στα σημειώματα από το Διεθνή Οδοντιατρικό Τύπο, γίνεται αναφορά στις ιδιότητες και τεχνική κατασκευής ενθέτων από πορσελάνη όπου οι ξένοι συγγραφείς αναφέρουν ικανοποιητικά αποτελέσματα μετά από την εφαρμογή τους για αρκετό χρόνο.

Στο τεύχος Ιουνίου 1930 δημοσιεύεται εργασία του Τ. Αναστασιάδη που αναφέρεται στα «Αίτια της τερηδόνας και πρόληψη αυτής», όπου αναφέρονται οι σύγχρονες απόψεις αιτιοπαθογένειας της τερηδόνας και η σημασία της στοματικής υγιεινής για την πρόληψή της, όπως και ο ρόλος που έχουν οι κακότεχνες αποκαταστάσεις γενικά στη δημιουργία τερηδόνας. Επίσης τονίζεται η σημασία της διατήρησης «πάσει θυσία» των νεογιλών δοντιών και τα προβλήματα που προκύπτουν από την πρόωρη εξαγωγή τους.

Η αμέσως επόμενη εργασία που δημοσιεύεται στην Οδοντιατρική Επιθεώρηση είναι του Μ. Νικολάου και αναφέρεται στην ξηροστομία. Αξίζει να επισημάνουμε την αναφορά του συγγραφέα στο πρόβλημα των ξηροστομικών ασθενών με την τερηδόνα.

Το Δεκέμβριο του 1932 εξεδόθη από τον Θ. Καλοκασίδη το πρώτο τεύχος του περιοδικού «Οδοντιατρική Έρευνα» που συνέχισε να εκδίδεται μέχρι το 1947 με σποραδικές όμως εκδόσεις ενώ για μεγάλα χρονικά διαστήματα διεκόπητο.

Στο πρώτο αυτό τεύχος στα «Θεραπευτικά και Εργαστηριακά Σημειώματα, εκ του Παγκοσμίου Οδοντιατρικού Τύπου», αναφέρεται το πώς ο οδοντίατρος μπορεί να εργασθεί σε ευαίσθητες κοιλότητες και συγκεκριμένα με την «εμβάπτιση» της εγγλυφίδας σε χλωριούχο αιθύλιο.

Στο τεύχος του Ιουνίου 1933 της Οδοντιατρικής Έρευνας δημοσιεύεται σε ελεύθερη μετάφραση από το J.A.D.A. του Οκτωβρίου 1932 άρθρο που αφορά το αμάλαμα,

του J.T. Hanks οδοντίατρου στη Ν. Υόρκη. Αφού τονίζονται τα προβλήματα που παρουσίαζαν τα πρώτα αμαγάλματα και αποδίδονται τα μειονεκτήματά τους στην κακή βιομηχανική παρασκευή και στη λάθος τεχνική εφαρμογής τους από τον οδοντίατρο, γίνεται αναφορά στα σύγχρονα αμαγάλματα εκείνης της εποχής και πώς οι βιομήχανοι προσαρμόστηκαν στις οδηγίες του Bureau of Standards των Η.Π.Α.

Κατόπιν γίνεται αναφορά στην τεχνική χρήσης του αμαγάλματος και πώς αυτή μπορεί να επηρεάσει τις ιδιότητές του και την κλινική του συμπεριφορά. Στην κλινική εφαρμογή του αμαγάλματος τονίζεται το στάδιο αποστείρωσης της κοιλότητας όπου πράγματι φαίνεται από την όλη διαδικασία που περιγράφεται πόσο μεγάλη σημασία για εκείνη την εποχή είχε αυτό το στάδιο και τέλος προτείνεται η χρήση βερνικιού από coral-ρητίνη για επάλειψη των τοιχωμάτων της κοιλότητας. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο συγγραφέας αναφέρει αυτό που είναι κανόνας στη σύγχρονη κλινική εφαρμογή των οδοντιατρικών υλικών, ότι *«Το καλλίτερον προϊόν αμαγάλματος ή υδραργύρου, δύνανται ν' αποβεί χείριστον δι' ατέχνου αγωγής»*.

Ο Ο. Λουριδης στο πρώτο τεύχος του περιοδικού «Στοματολογία» του Μαΐου-Αυγούστου 1938 δημοσίευσε εργασία με τίτλο *«Η εν τη οδοντίνη ζώνη αντιδράσεως»*, όπου προσπαθεί να απαντήσει στο ερώτημα αν και κατά πόσο το στρώμα της οδοντίνης που παραμένει μετά την παρασκευή κοιλότητας για αποκατάσταση τερηδονικής βλάβης είναι ικανό να προστατεύσει τον πολφό από παθολογική αντίδραση ή και τι πρέπει να κάνει ο οδοντίατρος προκειμένου να διαφυλάξει τη ζωτικότητα του πολφού. Μετά από εκτενή ανασκόπηση της τότε διεθνούς βιβλιογραφίας, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η παθολογία του πολφού πολλές φορές είναι αποτέλεσμα ιατρογενούς αιτίου π.χ. κατά το στάδιο της αποκοπής του ιστού από θερμικά ή μηχανικά ερεθίσματα, όπως επίσης και από τις φυσικές ιδιότητες των εμφρακτικών υλικών και τέλος ότι το μέγεθος της βλάβης είναι ανάλογο του βάθους της κοιλότητας και της έκτασης της αφαιρούμενης οδοντίνης. Έτσι τονίζεται η σημασία της οικονομίας αφαίρεσης οδοντίνης.

Στο ίδιο τεύχος του περιοδικού «Στοματολογία» δημοσιεύεται βιβλιοκρισία του βιβλίου του E.W. Fish που πραγματεύεται την *«πειραματική έρευνα της αδαμαντίνης, της οδοντίνης και του πολφού»* από τον Θ. Καλοκασιδή. Στη βιβλιοκρισία γίνεται σημαντική αναφορά στην ιστολογία και φυσιολογία της οδοντίνης όπου ο συγγραφέας τεκμηριώνει την άποψη της άμεσης σχέσης οδοντίνης-πολφού.

Στο τεύχος 4 του 1^{ου} τόμου του ίδιου περιοδικού του Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 1938 δημοσιεύεται μετάφραση της εργασίας του Α. Djindjian από το Παρίσι, που αφορά

τον «Αποχρωματισμό ή λεύκανση των οδόντων δι' υπεριωδών ακτίνων και υψίσουχων ρευμάτων». Παρά το «βαρύγδουπο» του τίτλου η εργασία αυτή αναφέρεται στον αποχρωματισμό ενδοδοντικά θεραπευμένων δοντιών με τη χρήση κυρίως του Labarraque και οξυγονούχου νερού.

Στο τεύχος Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 1939 της «Στοματολογίας» δημοσιεύεται ανασκόπηση με θέμα «Η υπερευαισθησία της οδοντίνης» από τον Ο. Λουρίδη. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι αναφέρεται η άποψη από εκείνη ήδη την εποχή ότι η ευαισθησία αυτή οφείλεται στη μετακίνηση του υγρού περιεχομένου των οδοντινοσωληναρίων και όχι στην ύπαρξη νευρικών ινών. Επίσης αναφέρεται ο ρόλος του ψυχολογικού παράγοντα σε ορισμένες περιπτώσεις ασθενών που παραπονούνται για διάχυτη υπερευαισθησία της οδοντίνης.

Στο 3^ο τεύχος του Μαΐου-Ιουνίου 1939 του ίδιου περιοδικού, ο Ι. Αιλιανός αναφέρεται στην ταξινόμηση των οδοντικών ανωμαλιών και τις ταξινομεί σε (α) ανωμαλίες κατά την ανατολή, (β) ανωμαλίες περί την διάταξιν ή τον αριθμό και (γ) σε ανωμαλίες κατά τη σύνθεσιν (δομή).

Ο Φ. Ιωαννίδης το 4^ο τεύχος της Στοματολογίας του Ιουλίου-Αυγούστου 1939 δημοσίευσε εργασία που αναφέρονται «Αι περί του αμαλγάματος σύγχρονοι απόψεις». Στην εργασία αυτή γίνεται αναφορά σε κλινικοστατιστική μελέτη που έγινε στις Η.Π.Α. και που αφορούσε τα ποσοστά και λόγους αποτυχίας εμφράξεων αμαλγάματος όπου κατέληγε στο συμπέρασμα ότι το μεγάλο ποσοστό αποτυχίας οφείλετο στην ανεπάρκεια της τεχνικής και στην αμέλεια του οδοντιάτρου παρά στην κακή ποιότητα του αμαλγάματος. Κατόπιν ο συγγραφέας αναφέρεται λεπτομερώς στα στάδια της αποκατάστασης με αμάλαμα και στα σημεία που θα πρέπει να δώσει ιδιαίτερη προσοχή ο οδοντίατρος.

Στο 6^ο τεύχος της Στοματολογίας, Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 1939, ο Κ. Αδάμ δημοσίευσε «Αλλοιώσεις του πολφού των οδόντων από των εκ κονίας εμφράξεων». Η εργασία αναφέρεται στις πυριτικές κονίες όπου η τοξική τους δράση αποδίδεται στο φωσφορικό οξύ που περιέχουν. Αξίζει να αναφέρουμε ότι στην εισαγωγική του παράγραφο ο συγγραφέας αναφέρει «Αλλοιώσεις του πολφού δύνανται να προκληθώσιν είτε λόγω παθολογικής καταστάσεως του ατόμου, ως επί σφιλίδος, οίνοπνευματιάσεως, σακχαροδιαβήτη, τροφικών ή νευρικών διαταραχών, είτε λόγω θερμικών, τραυματικών, χημικών ή μικροοργανισμών αιτίων». Κατόπιν, προτείνεται η προστασία του πολφού πριν την έμφραξη με τη χρήση ευγενολούχου ψευδαργύρου σε πρώτη φάση όπου σφραγίζεται πλήρως η κοιλότητα και σε δεύτερη συνεδρία αφαιρείται μέρος του υλικού και γίνεται η τελική έμφραξη με την πυριτική κονία.

Στο 1^ο τεύχος Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 1940 της Στοματολογίας, ο Α. Μπέλλος δημοσίευσε εργασία με τίτλο «*Η επί του καθόλου οργανισμού επίδρασις των μολυσματικών εστιών του στόματος και των οδόντων*» όπου δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη θεωρία των εστιακών λοιμώξεων.

Στο 1^ο τεύχος Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 1944 της Στοματολογίας ο Κ. Αδάμ δημοσίευσε εργασία που αφορούσε τις ηλεκτροχημικές αντιδράσεις των μεταλλικών αποκαταστάσεων που βρίσκονται στη στοματική κοιλότητα και επισημαίνονται οι κλινικές εκδηλώσεις σε ασθενείς που συνυπάρχουν αποκαταστάσεις από διαφορετικά μέταλλα.

Στο 7^ο τεύχος του περιοδικού Οδοντιατρική Έρευνα του Ιουλίου 1944 οι Η. Γιαννακάκης και Θ. Καλοकाσιδης δημοσίευσαν έρευνα που αφορούσε το πρόβλημα της χρόνιας ενδημικής φθορίωσης στον δήμο της Λαυρεωτικής.

Στο τεύχος 25-26 του Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 1946 της Οδοντιατρικής Έρευνας δημοσιεύεται σε σύντομη περίληψη από το JADA η σύνθεση ενός βελτιωμένου φυράματος οξειδίου του ψευδαργύρου-ευγενόλης που με την προσθήκη οξειδίου του μαγνησίου επιταχύνεται ο χρόνος πήξης.

Στο 28^ο τεύχος της Οδοντιατρικής Έρευνας του Απριλίου 1946 η Ελένη Οικονομοπούλου-Κουμούλου δημοσιεύει εργασία που αναφέρεται στα «*Φθόριο, στικτή αδαμαντίνη και τερηδών*». Στην εργασία αυτή αναφέρει τις επιφυλάξεις της εποχής εκείνης σχετικά με την αποτελεσματικότητα και τρόπο δράσης του φθορίου στην πρόληψη της τερηδόνας, καθώς επίσης και μια ιστορική αναδρομή που αφορά επιδημιολογικές μελέτες σε διάφορες περιοχές για την εξήγηση του φαινομένου της κηλιδωτής αδαμαντίνης.

Στο 1^ο τεύχος του καινούργιου Οδοντιατρικού Επιστημονικού περιοδικού «Οδοντοστοματολογική Πρόοδος» που κυκλοφόρησε τον Ιανουάριο-Φεβρουάριο 1947, δημοσιεύθηκε σε ελεύθερη μετάφραση της Ε. Πανταζοπούλου, εργασία του E.J. North με τίτλο «*Προφύλαξις του πολφού εις τους νεογιλούς και τους νεαρούς μονίμους οδόντας*». Στο άρθρο αυτό είχε δημοσιευθεί στο J.A.D.A. του Ιανουαρίου 1944, γίνεται σύντομη αναφορά στη φυσιολογία του πολφού και τονίζεται η σημασία της «απολύμανσης» και της προστασίας του από τα ερεθίσματα των εμφρακτικών υλικών. Παράλληλα επισημαίνεται η αναγκαιότητα της τοπικής αναισθησίας προκειμένου να γίνει η παρασκευή της κοιλότητας διότι «όπως ο ωρολογοποιός δεν είναι δυνατόν να επιδιορθώσει ωρολόγιον εργαζόμενον, ούτω και ο οδοντίατρος, όστις εκτελεί έτι δυσκολωτέραν εργασίαν, αδυνατεί να εργασθεί, εάν ο ασθενής δεν

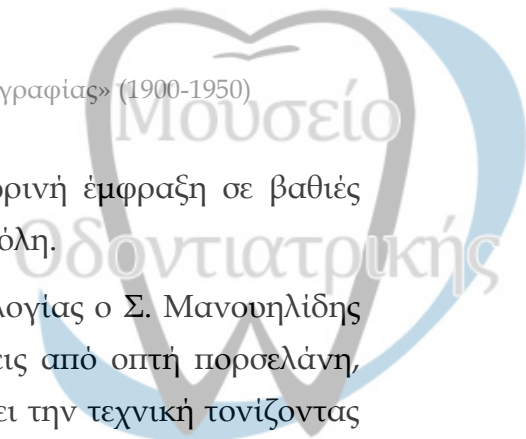
τηρεί ακίνητον την κεφαλήν». Κατόπιν τονίζεται η σημασία της «απολύμανσης» της κοιλότητας με χρήση φαινόλης και κατόπιν νιτρικού αργύρου και τέλος η τοποθέτηση ουδετέρου στρώματος, κατά προτίμηση φυράματος οξειδίου και ψευδαργύρου και ευγενόλης, όπου σφραγίζεται προσωρινά η κοιλότητα ώστε να δοθεί ο χρόνος δημιουργίας δευτερογενούς οδοντίνης. Τέλος, τονίζεται η αναγκαιότητα τοποθέτησης ουδετέρου στρώματος απαραίτητως κάτω από εμφράξεις πυριτικών κονιών και γενικά η μεγαλύτερη ανάγκη προστασίας του πολφού νεογιλών και δοντιών νεαρών ατόμων.

Στο 3^ο τεύχος Μαΐου-Ιουνίου 1947 της Στοματολογίας δημοσιεύεται εργασία του Αλ. Τσουκανέλη που αναφέρεται γενικά στη χρήση του όζοντος στις παθήσεις του στόματος αλλά και στην αντιμετώπιση της τερηδόνας. Για μια μεγάλη χρονική περίοδο το όζον είχε ευρύτατα εφαρμογή στην κλινική οδοντιατρική κύρια λόγω της αντιμικροβιακής του ικανότητας. Έτσι στην εργασία αυτή προτείνεται η χρήση του για τη θεραπεία της τερηδόνας της οδοντίνης όπως και για τη θεραπεία της τερηδόνας σε νεογιλά δόντια. Στη θεραπεία της τερηδόνας το όζον χρησιμοποιήτο για την αποστείρωση και αποξήρανση της κοιλότητας.

Στο 3^ο τεύχος της Οδοντοστοματολογικής Προόδου του Μαΐου-Ιουνίου 1947 ο Δ. Χατζημάρκος, Αναπληρωτής Καθηγητής στις Η.Π.Α. δημοσίευσε τα συμπεράσματα από επιδημιολογικές μελέτες στις Η.Π.Α., όπου το 90% περίπου του πληθυσμού πάσχει από τερηδόνα και επρότεινε επιδημιολογική μελέτη που θα αφορά τη μελέτη της σχέσης μεταξύ διατροφής και οδοντικής τερηδόνας. Στα πλαίσια αυτής της μελέτης εκτός από τα στοιχεία που θα αφορούσαν τη διατροφή θα συλλέγοντο στοιχεία που θα αφορούσαν την ποιότητα του σάλιου και ακτινογραφίες.

Ο ίδιος συγγραφέας σε άλλη του εργασία στο ίδιο τεύχος της Οδοντοστοματολογικής Προόδου προτείνει την άμεση κάλυψη του πολφού νεογιλών δοντιών, μετά από αποκάλυψη κατά το στάδιο παρασκευής κοιλότητας με οξείδιο του ψευδαργύρου και ευγενόλη.

Στο 5^ο τεύχος της Οδοντοστοματολογικής Προόδου του Σεπτεμβρίου -Οκτωβρίου 1947 σε μετάφραση από τον Γ. Μιχαλέτο, δημοσιεύεται εργασία του J.M. Petrie από το περιοδικό "Dentistry", που αφορά στην «Προάσπιση του πολφού των οδόντων». Στην εργασία αυτή τονίζεται η αναγκαιότητα της απολύμανσης της κοιλότητας πριν την έμφραξη καθώς επίσης και οι μηχανισμοί πρόκλησης βλάβης στον πολφό με ιδιαίτερη σημασία να δίδεται στα μηχανικά, χημικά και θερμικά ερεθίσματα. Ως απολυμαντικό συνιστάται το οινόπνευμα σε συνδυασμό με τον νιτρικό άργυρο, ενώ

σαν μέσον προστασίας του πολφού προτείνεται η προσωρινή έμφραξη σε βαθιές κοιλότητες με φύραμα οξειδίου του ψευδαργύρου και ευγενόλη.

Στο 1^ο τεύχος Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 1948 της Στοματολογίας ο Σ. Μανουηλίδης δημοσίευσε εργασία που αναφέρεται στις ένθετες εμφράξεις από οπτή πορσελάνη, όπου μετά από μια σύντομη ιστορική αναδρομή περιγράφει την τεχνική τονίζοντας τα σημεία που κρίνει ότι θα πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης προσοχής από τον οδοντίατρο. Αξιίζει να σημειωθεί η αναφορά του στη σημασία της αισθητικής απόδοσης της αποκατάστασης, εφόσον «*οι οφθαλμοί δεν ανέχονται σήμερα την παρουσίαν του χρυσού εις αυτούς τους οδόντας όπως άλλοτε*».

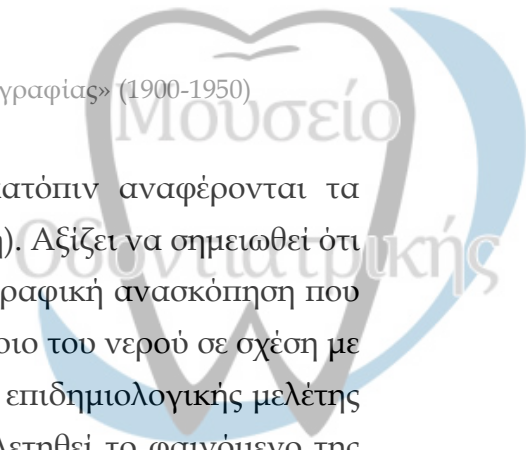
Αξιίζει να σημειώσουμε ότι στο ίδιο τεύχος της Στοματολογίας αναφέρονται σε περίληψη τα πρακτικά της Συνεδρίας της Στοματολογικής Εταιρείας της Ελλάδος που έγινε στις 6 Φεβρουαρίου 1948, που ο Μ. Νεαμουκτάκης αναφέρει ότι οι εμφράξεις από ακρυλικές ρητίνες έχουν αποτύχει, ενώ αντίθετα ο Κ. Αδάμ συμφωνεί μεν για την καλύτερη αισθητική απόδοση των εμφράξεων από οπτή πορσελάνη συγκρινόμενες με τις ακρυλικές ρητίνες, αλλά διαφωνεί με την άποψη ότι οι τελευταίες έχουν αποτύχει.

Στο τεύχος 2 Μαρτίου-Απριλίου 1948 της Στοματολογίας, δημοσιεύεται εργασία του R. Sognnaes που αναφέρεται στη δημιουργία πειραματικής τερηδόνας σε ζώα και τη σημασία του γεγονότος αυτού στην έρευνα για την πρόληψή της, ιδίως σε ό,τι αφορά τη διατροφή.

Στο τεύχος 2 της Οδοντοστοματολογικής Προόδου του Μαρτίου-Απριλίου 1948 δημοσιεύθηκε σε μετάφραση από τον Κ. Βρότσο εργασία του E.H. Zimmer από το Dental Digest του Απριλίου 1947 που αφορούσε την ανασύσταση προσθίων δοντιών με ένθετα χρυσού σε συνδυασμό με «συνθετική πορσελάνη» (πυριτική κονία).

Στο τεύχος 5 της Οδοντοστοματολογικής Προόδου του Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου 1948 δημοσιεύεται εργασία του Ευάγ. Αλεξιάδη, μέλους της Αμερικανικής Παιδοδοντικής Εταιρείας, που αναφέρεται στις εμφράξεις νεογλών δοντιών με ζωντανό πολφό. Αφού τονίζεται η σημασία της έμφραξης και διατήρησης των νεογλών δοντιών στο φραγμό, γίνεται αναφορά στον τρόπο συνεργασίας του γιατρού με τον μικρό ασθενή και κατόπιν προτείνονται όλα όσα αφορούν την παρασκευή των κοιλοτήτων και την έμφραξή τους με τα κατάλληλα εμφρακτικά υλικά.

Στο 1^ο τεύχος της Στοματολογίας το έτος 1949 δημοσιεύεται εκτενέστατη εργασία του Θ. Μαυρογορδάτου που αναφέρεται στη σχέση φθορίου και δοντιών. Στην εργασία αυτή, αφού γίνεται αναφορά στην αιτιοπαθογένεια της τερηδόνας, παρουσιάζονται

οι μηχανισμοί δράσης του φθορίου προληπτικά, ενώ κατόπιν αναφέρονται τα σχετικά με τη φθορίαση των δοντιών (κηλιδωτή αδαμαντίνη). Αξίζει να σημειωθεί ότι στην εργασία αυτή συμπεριλαμβάνεται εκτεταμένη βιβλιογραφική ανασκόπηση που αφορά τη μελέτη της επίδρασης της περιεκτικότητας σε φθόριο του νερού σε σχέση με τον επιπολασμό της τερηδόνας, αλλά και τα αποτελέσματα επιδημιολογικής μελέτης του ίδιου του συγγραφέα στο Λαύριο, προκειμένου να μελετηθεί το φαινόμενο της ενδημικής φθορίασης των δοντιών των παιδιών της περιοχής.

Στο 2^ο τεύχος της Στοματολογίας του έτους 1949 δημοσιεύεται εκτεταμένη βιβλιογραφική ανασκόπηση του Ιορδ. Ιορδανίδη με τίτλο «*Νεώτεροι αντιλήψεις επί της αιτιολογίας της τερηδόνας*», που περιλαμβάνει τις σύγχρονες για την εποχή απόψεις της παθογένειάς της.

Άλλη μια εργασία που αφορά την αιτιοπαθογένεια της τερηδόνας δημοσιεύθηκε στο 4^ο τεύχος της Στοματολογίας το 1949 από τον Φ. Σακελλαρίου. Στην εργασία αυτή που όπως αναφέρει και στον τίτλο ο συγγραφέας πρόκειται για «*σκέψεις τινές επί του προβλήματος*», επαναφέρεται μια παλαιότερη άποψη που αφορά την αιτιοπαθογένεια της τερηδόνας ότι αυτή είναι «*παθολογικό σημείο γενικότερης διαταραχής και ως τοιαύτη πρέπει ν' αντιμετωπίζεται, διότι ο οδός είναι εξάρτημα του οργανικού συνόλου και όχι ανεξάρτητον κατασκεύασμα με δικάς του διαταραχάς*» και επίσης ότι «*η επίδραση των ενδογενών παραγόντων ως προς την εμφάνισιν της τερηδόνας είναι πρόδηλος*». Αξίζει να σημειωθεί ότι οι βιβλιογραφικές πηγές του συγγραφέα είναι πολύ λίγες και μάλιστα Γαλλικής προέλευσης.

Σχεδόν την ίδια εποχή δημοσιεύονται σε ελεύθερη σύντομη μετάφραση από τον Η. Κούτση στο 1^ο τεύχος της Οδοντοστοματολογικής Προόδου του Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 1949 «*Αι σημερινά αντιλήψεις περί της τερηδόνας και των μέσων περιορισμού αυτής*». Ολόκληρο το άρθρο είχε δημοσιευθεί στο J.A.D.A. το 1948 και αποτελούσε συλλογική εργασία 114 ειδικών που προσκλήθηκαν από τη Σχολή Δημόσιας Υγείας του Πανεπιστημίου του Michigan. Στη έστω σύντομη αυτή μετάφραση περιέχονται όλες οι σύγχρονες απόψεις που αφορούν την αιτιοπαθογένεια της τερηδόνας, ο ρόλος της διατροφής, του φθορίου και το σημαντικότερο απορρίπτεται η άποψη ότι η τερηδόνα σχετίζεται άμεσα με τη γενική κατάσταση του οργανισμού.

Στο 4^ο τεύχος της Οδοντοστοματολογικής Προόδου του Ιουλίου-Αυγούστου 1949 ο Ευθ. Παπαντωνίου δημοσιεύει εργασία με τίτλο «*Σύγχρονοι αντιλήψεις επί της αιτιολογίας και προλήψεως της οδοντικής τερηδόνας*». Ο Παπαντωνίου αφού παραθέτει τις δύο βασικές σχολές παθογένειας της τερηδόνας, δηλαδή των εξωγενών και ενδογενών αιτιών πρόκλησης της τερηδόνας, καταλήγει ότι σημαντικότερο ρόλο

έχουν τα εξωγενή αίτια και δευτερεύοντα τα ενδογενή, κάτι που αποδεικνύεται και από την πρόληψη της τερηδόνας με τοπική χρήση φθορίου. Τέλος, προτείνει την τεχνική της προληπτικής χρήσης του φθορίου και τονίζει τον ρόλο των υδατανθράκων στην πρόκληση τερηδόνας.

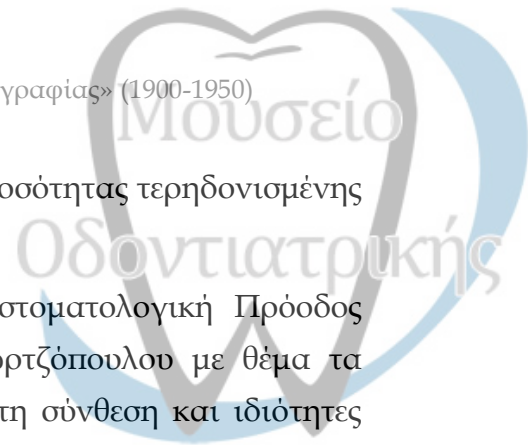
Στο ίδιο τεύχος ο Β. Χαραλαμπάκης δημοσίευσε τις «*Εμφράξεις αμαλγάματος*» όπου αναφέρονται κατά στάδιο όλοι εκείνοι οι παράγοντες που συντελούν στην αποτυχία ή επιτυχία της εμφράξης από αμάλαμα. Οι κύριες βιβλιογραφικές πηγές του είναι άρθρα που δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό J.A.D.A. κατά τη δεκαετία του '40 και καλύπτουν ό,τι πιο σύγχρονο ίσχυε εκείνη την εποχή για τις εμφράξεις αμαλγάματος. Αξιζει να αναφέρουμε το επιμύθιο της δημοσίευσης του Β. Χαραλαμπάκη «*Επειτα, καιρός, νομίζομεν, είναι να παύση η τακτική του να πουλά κανείς οδοντιατρικά εμπορεύματα: τόσο το δόντι από χρυσό, τόσο από ακρυλικό, τόσο από μέταλλο κ.λ.π.*».

«*Εκείνο διά το οποίον πρέπει να αμειβόμεθα είναι η οδοντιατρική περίθαλψις την οποίαν παρέχομεν. Και η αμοιβή, λοιπόν, διά μίαν εμφράξιν αμαλγάματος δέον να είναι ανάλογος του χρόνου όστις θα έχει απαιτηθεί διά την επίτευξήν της. Διά να γίνεται η εργασία μας όχι όπως γίνεται, αλλ' όπως πρέπει*».

Στο ίδιο περιοδικό στο 3^ο τεύχος του Μαΐου-Ιουνίου 1950 δημοσιεύεται μετάφραση από τον Η. Κούτση άρθρο του Κ.Η. Thoma από το περιοδικό Oral Pathology με τίτλο «*Αι εκ των εμφρακτικών υλικών βλάβαι των σκληρών και μαλθακών ιστών των οδόντων*». Στο άρθρο αυτό αφού γίνεται μια γενική αναφορά στην παθογένεια του πολφού, ακολουθούν τα αποτελέσματα μελέτης του Manley (1936) σε σκυλιά όπου έγιναν εμφράξεις με αμάλαμα, ZnO και ευγενόλη, πυριτική κονία και κονία οξυφωσφορικού χαλκού. Ήπια έως καθόλου αντίδραση παρουσίασαν το αμάλαμα και το ZnO, ενώ αντίθετα οι κονίες παρουσίασαν ερεθιστική δράση και σε ορισμένες περιπτώσεις νέκρωση. Στο τέλος ο συγγραφέας προσπαθεί να συσχετίσει τα παραπάνω ευρήματα με τα κλινικά συμπτώματα και προτείνει αντίστοιχες λύσεις.

Τέλος, στο ίδιο έτος δημοσιεύεται ελεύθερη μετάφραση του Β. Χαραλαμπάκη σε άρθρο που αφορά «*το αεροδοντογλύφανον και η τεχνική του*» του W.R. Mann, όπου γίνεται ιστορική αναδρομή της εξέλιξής του και του τρόπου χρήσης του για την αποκοπή των σκληρών ιστών.

Στο 3^ο τεύχος της Οδοντοστοματολογικής Προόδου, του Μαΐου-Ιουνίου 1951 δημοσιεύεται σε ελεύθερη μετάφραση από το Dental Outlook, Φεβρουάριος 1950 άρθρο του R. Johnson με τίτλο «*Είναι αναγκαία η αποστείρωση της κοιλότητας*», που καταλήγει στο θετικό ρόλο της αποστείρωσης σε κοιλότητες μεγάλου και μεσαίου

βάθους και στην αφαίρεση όσον το δυνατόν μεγαλύτερης ποσότητας τερηδοποιημένης οδοντίνης.

Στο 1^ο και 2^ο τεύχος του 1952 στο περιοδικό Οδοντοστοματολογική Πρόοδος δημοσιεύεται σε δύο συνέχειες εργασία του Αναστ. Τζωρτζόπουλου με θέμα τα εμφρακτικά υλικά. Αφού γίνεται μια εκτενής αναφορά στη σύνθεση και ιδιότητες των εμφρακτικών υλικών που περιλαμβάνουν διάφορα είδη κονιών και το αμάλγαμα, κατόπιν αναφέρεται ερευνητική εργασία που αφορά στην «ολιγοδυναμική δράση εμφρακτικών και υλικών χρησιμοποιούμενων στην προσθετική» και άλλα ευρήματα από μελέτη που αφορά στην «ηλεκτεργετική δύναμη ζευγών ή διαφορά δυναμικού διαφόρων μετάλλων ή κραμάτων εν τω κοίλω του στόματος».

Αξίζει να σημειώσουμε ότι η πειραματική αυτή εργασία είναι απ' όσο μπορεί να γνωρίζουμε η πρώτη που δημοσιεύθηκε σε Ελληνικό οδοντιατρικό περιοδικό και αφορά στη μελέτη ιδιοτήτων οδοντιατρικών υλικών και μάλιστα δύο ιδιοτήτων αρκετά σημαντικών όπως είναι η αντιμικροβιακή τους δράση και η γαλβανική τους συμπεριφορά.

Στο 3^ο τεύχος του 1952 της Οδοντοστοματολογικής Προόδου δημοσιεύεται σημείωμα του εκδότη με τίτλο «Μέγιστης χαράς ευαγγέλια» που αναφέρεται στη δημοσίευση του Νόμου που προβλέπει την ίδρυση της Οδοντιατρικής Σχολής στις 29 Απριλίου 1952.

Στο ίδιο τεύχος της Οδοντοστοματολογικής Προόδου δημοσιεύεται το σημείωμα του εκδότη του περιοδικού J.A.D.A., Μαρτίου 1952 που αφορά στην κλινική συμπεριφορά και ιδιότητες των αυτοπολυμεριζόμενων ακρυλικών ρητινών σαν εμφρακτικά υλικά. Αξίζει να τονισθεί η αναφορά στα προβλήματα που παρουσιάζουν οι εμφράξεις από ακρυλικές ρητίνες και ιδίως σε ό,τι αφορά τη μεταβολή των διαστάσεών τους και τον κίνδυνο επανατερηδοτισμού, την αισθητική τους απόδοση και τέλος την ανάγκη για περισσότερη έρευνα που να αφορά το υλικό αυτό.

Στο 5^ο τεύχος της Οδοντοστοματολογικής Προόδου του Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου 1952 δημοσιεύεται εργασία του Κ. Βρότσου με τίτλο «Βασικαί τινες διαφοραί μεταξύ της δι' αμαλγάματος και της ενθέτου χρυσεμφράξεως», όπου τονίζονται οι διαφορετικές τεχνικές που πρέπει να εφαρμόζονται κύρια στο στάδιο παρασκευής της κοιλότητας.

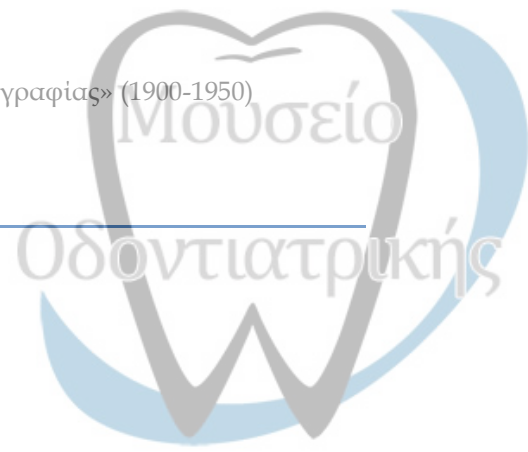
Η τελευταία εργασία που δημοσιεύεται στην Οδοντοστοματολογική Πρόοδο στο τεύχος Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 1952 είναι μετάφραση σε περίληψη από τον Η. Κούτση από το J.A.D.A. Ιουνίου 1951 με τίτλο «Αι κατά την τελευταίαν 12ετίαν

υποστηριζόμενοι απόψεις ως προς την σπουδαιότητα της εστιακής λοιμώξεως επί των παθήσεων του οργανισμού». Ίσως η δημοσίευση αυτή να μην αφορά άμεσα την Οδοντική Χειρουργική, εντούτοις όμως η θεωρία της εστιακής λοίμωξης εδέσποσε για μισό περίπου αιώνα στην ιατρική και ταυτόχρονα στην οδοντιατρική. Αποτέλεσμα της θεωρίας αυτής στην οδοντιατρική ήταν η απώλεια αναρίθμητων δοντιών με την ελπίδα της θεραπείας γενικών παθήσεων του οργανισμού. Εντούτοις όμως η αντίληψη αυτή ήδη είχε αρχίσει να αλλάζει εκείνη την εποχή και πολλοί επιστήμονες μεγάλου κύρους διατύπωναν πλέον όλο και εντονότερα την άποψη ότι η εστιακή λοίμωξη δεν αποτελεί σημαντικό αιτιολογικό παράγοντα γενικών παθήσεων και να συνιστούν συντηρητικούς τρόπους θεραπείας των παθήσεων των δοντιών.

Τελειώνοντας τη βιβλιογραφική αυτή αναδρομή, νομίζω ότι αξίζει να επισημάνουμε την αξιόλογη προσπάθεια συναδέλφων, Πανεπιστημιακών και μη, να μεταφέρουν στον Ελληνικό χώρο τις σύγχρονες απόψεις της Οδοντικής Χειρουργικής που επικρατούσαν διεθνώς. Αν και μέχρι το 1952 που τελειώσαμε την αναδρομή μας δεν υπάρχουν ερευνητικές εργασίες και «πρωτότυπες» δημοσιεύσεις, εντούτοις, οι δημοσιεύσεις στον περιοδικό τύπο αφορούν όλα τα «σύγχρονα» για την εποχή τους θέματα της Οδοντικής Χειρουργικής διεθνώς. Στο διάστημα της αναδρομής μας, δεν βρήκαμε καμμία ερευνητική εργασία που να αφορά στην Οδοντική Χειρουργική αλλά και στην Οδοντιατρική γενικότερα, αλλά αυτό είναι αποτέλεσμα του ότι η Οδοντιατρική μέχρι το 1952 ήταν τμήμα της Ιατρικής Σχολής και η οποιαδήποτε ερευνητική προσπάθεια αφορούσε στην εκπόνηση διατριβής, που κατά κανόνα αφορούσε θέματα οδοντιατρικού-ιατρικού ενδιαφέροντος.

Τέλος, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι από την αναδρομή αυτή φαίνεται καθαρά η ύπαρξη δύο «σχολών», της Ευρωπαϊκής και της Αμερικανικής, με τη δεύτερη να επιβάλλεται όλο και περισσότερο στην πορεία του χρόνου.

Τέλος, είναι άξιοι συγχαρητηρίων οι συνάδελφοι που σε εποχές ιστορικά δύσκολες για τη χώρα μας, αλλά και με ελάχιστα μέσα επικοινωνίας και δυσκολίες μετακίνησης, με πάθος αλλά και επιστημονικό ήθος, προσπάθησαν και κράτησαν την Ελληνική Οδοντιατρική όσο γίνεται πιο κοντά στα διεθνή δρώμενα, κάτι που φαίνεται πιο ξεκάθαρα σήμερα, από εμάς που είμαστε αποστασιοποιημένοι από πρόσωπα και «διαμάχες» που είναι ίσως δυστυχώς γνώρισμα της «φυλής» μας.

Βιβλιογραφικές Πηγές (Χρονολογικά)

1. Καρακατσάνη Δ., Οδοντοϊατρική, 1894
2. Καλλιβώκας Α., Εγκόλπιον Οδοντοϊατρικής, 1901
3. Μποσινάκης Θ., Οδοντιατρικός Άτλας, 1905
4. Παπαζαφειρόπουλος Σ., Οδοντοϊατρική, 1923
5. Καλούδης Γ., Οδοντιατρική και Στοματολογία, 1927
6. Παπαντωνόπουλος Ν., Οδοντική Χειρουργική - Παθολογία - Θεραπευτική, 1927
7. Παπαντωνόπουλος Ν., Οδοντική Χειρουργική - Παθολογία - Θεραπευτική, 1938
8. Οδοντιατρική Επιθεώρησις. Τεύχη από 1924 μέχρι 1935
9. Οδοντιατρική Πρόοδος. Τεύχη από 1932 μέχρι 1947
10. Οδοντιατρική Έρευνα. Τεύχη από 1933 μέχρι 1946
11. Στοματολογία. Τεύχη από 1938 μέχρι 1952
12. Οδοντοστοματολογική Πρόοδος. Τεύχη από 1947 μέχρι 1952
13. Τσουκανέλη Α., Χρυσό Ιωβηλαίο, 1984
14. Μήτση Φ., Αναδρομές και Μνήμες, 1993